Literary Text Research

Psychoanalytic Analysis of the Main Character in the Novel *Haras* Based on Karen Horney's Theories

Rouholah Khadivpour Ph.D. Student in Persian Language and Literature, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: rkhadivpour@yahoo.com

Sareh Zirak* *Corresponding Author*, Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: sara.zirak@gmail.com

Abdolhossein Farzad Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Institute of Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran. E-mail: abdolhosein.farzad@gmail.com

Reza Ghorban Jahromi Assistant Professor, Department of Psychology, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: rrghorban@gmail.com

Print ISSN: 2251-7138
Online ISSN: 2476-6186

Article Type: Research Article

Article history:
Received June 19, 2022
Received in revised form September 18, 2022
Accepted November 06, 2022
Published Online January 06, 2025

Keywords:
Haras, Nasim Marashi (author), Psychoanalysis, Karen Horney, Neuroticism, Basic anxiety.

ABSTRACT

Karen Horney is one of the psychologists who emphasized social interactions as the primary factor in shaping human personality. She urged other psychoanalysts to focus on the social environments in which individuals grow up. In this study, we apply Horney's theories to analyze the personality of Nawal, the main character in the novel *Haras*. Our approach is descriptive-analytical, aiming to identify the type of neurotic behavior Nawal uses to protect herself from her core anxieties. The findings suggest that Nawal's traumatic childhood, including a lack of support from her mother and her father's failure to meet her basic needs, leads to the development of a core anxiety. This anxiety intensifies when young Nawal loses her child. To protect herself from this anxiety, she engages in neurotic behaviors, particularly seeking constant validation and connection with others. However, the conflicting forces within these behaviors create a deep contradiction in her personality. In response to this inner conflict, Nawal turns to self-idealization, particularly through the symbolic role of "motherhood of all the dead," as a way to shield herself from the contradictions within her. This further exacerbates her personality issues, distancing her from her true self.

Cite this Article: Khadivpour, R., Zirak, S., Farzad, A., Ghorban Jahromi, R. (2025). Psychoanalytic Analysis of the Main Character in the Novel Haras Based on Karen Horney's Theories. *Literary Text Research*, 28 (102), 337-364. https://doi.org/10.22054/ltr.2022.68594.3579

© 2016 by Allameh Tabataba'i University Press
Publisher: Allameh Tabataba'i University Press
Homepage: https://ltr.atu.ac.ir/
DOI: https://doi.org/10.22054/ltr.2022.68594.3579

Introduction

A literary work of art is not a simple texture, but rather a complex organization with several layers, each holding multiple meanings and relationships (Wellek, 2002: 19). Some critics rely on the foundations and principles of psychoanalysis to analyze this intricate, multi-layered structure because psychoanalysis provides a systematic way to explore the psychological origins and motivations behind the characters' behavior (Payandeh, 2019: Vol. 1, 73). Psychoanalytic literary criticism can be divided into four types, depending on its focus: "author, content, formal structure, and reader" (Eagleton, 2019: 246). In the past, critics primarily focused on the author of the work, but contemporary critics have shifted their attention to the characters created in literary works. Content criticism, which is the focus of this research, pays particular attention to the unconscious motivations of the characters, the psychoanalytical significance of objects and events in the text, as well as analyzing the characters through their speech, behavior, and the events that drive the story's development.

Karen Horney, a psychologist who developed a distinct school of personality analysis, offered an approach differing from Freud's. At the start of her career, Horney emphasized that her goal was to expand upon Freud's ideas. In a letter, she stated, "I do not want to start a new school, but I want to build on what Freud has established." However, as Horney's theories evolved, her critiques of Freud were so extensive that she effectively founded a new school of psychoanalysis, one that diverged significantly from Freud's views (Schultz and Schultz, 2021: 232).

The focus of this essay is the novel *Haras* by contemporary Iranian author Nasim Marashi Born in 1983, Marashi studied mechanical engineering before starting her career as a writer for *Hamshahri Javan* weekly. In 2013, her short story *Autumn is the Last Season of the Year* established her as a writer, and *Haras* is her second novel, first published in the fall of 2016. The book contains 18 chapters and 185 pages.

Contemporary women writers, including Marashi, address the "problem of the Iranian woman's identity and position in a time of social change and transformation," often combining themes of self-discovery with critiques of the patriarchal society that restricts women within rigid social norms (Mir Abdini, 2007: Vol. 3, 1109). These writers can be seen as the vigilant voices of their societies. Successful authors like Marashi write novels in which women play central roles, and the educational and social factors shaping their characters align with Horney's views, making them suitable subjects for psychoanalytic analysis.

Literature Review

There has been no psychoanalytical study conducted on Nasim Marashi's novel *Haras* to date, making this article a new and significant step in better understanding this valuable work through a psychoanalytical lens. Additionally, previous psychoanalytical research, particularly studies based on Karen Horney's theories, has often overlooked

the female characters of the novel. This makes the present article distinct from other research in the field.

Some notable studies on *Haras* include Eskoui (2019), "Analysis of the View of Saving the Earth by Women in the Novel *Haras* with an Eco-feminist Approach." This article explores the intellectual connections of *Haras* with eco-feminist philosophy. Heydari, Parsai, and Ziyai (2018), "Investigation of the Characterization of Women in the Novel *Haras*," finds that most of the female characters in *Haras* display dynamic personalities. Shojatzadeh, Eskoui, and Mushfaghi (2019), "Theory of Women's Differentiation and its Analysis in the Novel *Haras* by Nasim Marashi," analyzes the causes and effects of female independence in the novel, based on feminist theory.

Several psychoanalytical studies based on Karen Horney's theories are: Badieifard and Sadeghi (2019), "Investigation of Women's Aggression in the Works of Jamalzadeh and Hedayat Based on Karen Horney's Theory." This research highlights that women in the fictional works of both authors demonstrate heightened aggression, especially in terms of foul language and humiliation. Behnamfar and Talaei (2013), "Psychological Criticism of the Story Collection *There Is No More Siavashi* Based on Karen Horney's Theory," suggests that in this collection, Nargesu, the main character of the story *There Is No More Siavashi*, exhibits affection-seeking behavior, Kazemi from *The Last King* is a supremacist, and Sardari from *Sardar's Stories* is an isolationist. Rezaei and Zirak (2019), "Representation of Personality Anxiety Based on Karen Horney's Theory in Simin Daneshvar's Novel *Wandering Island*," concludes that characters who seek love, superiority, or solitude eventually return to their true selves in any situation. Rezaei and Zirak (2019), "Psychoanalytical Analysis of the Character of the Male and Female Protagonists in the Novel *Sushon* Based on Karen Horney's Theory of 'Neuroticism,'" shows that the protagonist Zari exhibits extreme anxiety and fear, and the basic contradictions in his behavior reflect the symptoms of Mehrtalab's personality. Shakri and Bakhshi (2014), "Psychological Analysis of Three Stories from Gholam Hossein Saedi's *Beggar, Ashashternish,* and *Ashgaldoni* Based on Karen Horney's Theory," attempts to analyze the character of the beggar in all three stories based on Horney's ten neurotic needs, identifying both similarities and differences in the characters. Shojatzadeh and Eskoui (2016), "Analysis of Mahmoud's Character in the Novel *As if You Said Lily* Based on Karen Horney's Opinions," suggests that the difficult conditions of the child's growth are the root causes of basic anxiety, personality disorders, and his idealistic, power-seeking tendencies.

This body of research, though not directly related to *Haras*, provides a foundation for understanding the psychoanalytical dimensions of characters in literary works through Horney's theories, and underscores the significance of this study in further expanding that field.

Methodology

The method of data collection in this thesis is library-based, and the method of data analysis is descriptive-analytical. Additionally, the current research is considered basic research within the field of human sciences. The primary objective of this research is to analyze the psychological dimensions of Nawal's character in the novel *Haras*, based on Karen Horney's theories, and to answer the following questions:

1- Does Nawal have a neurotic personality?

2- What factors caused "anxiety" in Nawal's character?

3- Which neurotic tendency does Nawal use to protect herself against fundamental anxiety?

Conclusion

In Nasim Marashi's novel *Haras*, we follow the story of a woman named Nawal, whose mental balance deteriorates after the outbreak of war and the death of her son, Sharhan. According to Horney's theory of neuroticism, the collapse of the psychological personality does not occur suddenly but is shaped by a social and educational background rooted in childhood experiences. This research aims to explore the causes of Nawal's neuroticism and determine which type of neuroticism she embodies.

An analysis of Nawal's childhood reveals that the lack of maternal presence and support, the arrival of a stepmother in her life, and her father's neglect of her basic needs were key factors in the formation of fundamental anxiety within her personality. Faced with this situation, Nawal resorts to the defense mechanism of distancing herself from others in order to protect herself from this anxiety. Throughout her life, she avoids people and strives to maintain minimal contact with others. While this mechanism temporarily alleviates her anxiety, it ultimately exacerbates her psychological crisis over time.

The primary difference between a healthy personality and a neurotic one lies in the intensity and compulsiveness of neurotic tendencies. Neurotic individuals are often consumed by these tendencies, which create more anxiety and hinder their ability to find satisfactory solutions to their problems. In Nawal's case, the intensity and compulsion of her need to isolate herself create a conflict between this tendency and two other aspects of her personality: the desires for affection and supremacy. As a result, her tendencies toward affection and dominance are suppressed in favor of isolation.

To overcome this internal contradiction, Nawal turns to an idealized self-concept. She adopts a motherly, protective role in her imaginary world, considering herself the mother of all the dead and even all the burned palms. This ideal self causes Nawal to increasingly withdraw from reality and her true self, further intensifying her neurosis and preventing her from achieving psychological balance.

متن پژوهی ادبی

تحلیل روان‌کاوانهٔ شخصیت اصلی رمان هَرَس براساس آرای کارن هورنای

روح‌اله خدیوپور
دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: rkhadivpour@yahoo.com

ساره زیرک*
نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ایران. رایانامه: sara.zirak@gmail.com

عبدالحسین فرزاد
دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران. رایانامه: abdolhosein.farzad@gmail.com

رضا قربان جهرمی
استادیار، گروه روان‌شناسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی تهران، ایران. رایانامه: rrghorban@gmail.com

شاپا چاپی:
۲۲۵۱-۷۱۳۸
شاپا الکترونیکی:
۲۴۷۶-۶۱۸۶

نوع مقاله:
مقاله پژوهشی

تاریخچه مقاله
تاریخ دریافت:
۱۴۰۱/۰۳/۲۹
تاریخ بازنگری:
۱۴۰۱/۰۶/۲۷
تاریخ پذیرش:
۱۴۰۱/۰۸/۱۵
تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۱۰/۱۵

کلیدواژه‌ها:
رمان هَرَس،
نسیم مرعشی،
روان‌کاوی، کارن هورنای،
روان‌رنجوری،
اضطراب بنیادی.

چکیده

کارن هورنای از جمله روان‌کاوانی است که بیش از فروید بر تعامل‌های اجتماعی به مثابه عواملی مؤثر بر شکل‌گیری شخصیت تأکید کرد و در تحلیل‌هایش، روان‌کاوان را به دقت در بسترهای اجتماعی‌ای که فرد در آن رشد می‌کند، فراخواند. ما نیز در این جُستار با بهره‌گیری از آرای هورنای به تحلیل شخصیت اصلی رمان هَرَس؛ یعنی نَوال، پرداختیم. روش ما در این پژوهش توصیفی- تحلیلی و مقصودمان، پاسخ به این پرسش اصلی بود که نَوال برای محافظت خویش در برابر اضطراب بنیادی از کدام گرایش روان‌رنجور استفاده کرده است؟ یافته‌های این مقاله نشان داد که شرایط نامطلوب ایام کودکی نوال، همچون فقدان مادر و عدم توجه پدر به نیازهای اساسی‌اش به شکل‌گیری اضطراب بنیادی در شخصیت او می‌انجامد. در ایام جوانی مرگ فرزند سبب شدت یافتن اضطراب بنیادی در او می‌شود. نَوال برای محافظت از خود در برابر اضطراب بنیادی از گرایش‌های روان‌رنجورانه (حرکت به سوی مردم، حرکت علیه مردم و حرکت به دور از مردم) بهره می‌جوید و در نهایت دوری از مردم را برمی‌گزیند و گرایش روان‌رنجورانهٔ حرکت به دور از مردم در او شکل می‌پذیرد. این گرایش به سبب تعارضی که با دیگر گرایش‌ها دارد موجب شکل‌گیری تضاد بنیادی در شخصیت نوال می‌شود. در این شرایط، او برای محافظت از خویش به خود ایده‌آلی (مادری برای تمام مردگان) رومی‌آورد. خود ایده‌آلی به نوبه خود بر وخامت شرایط روانی شخصیت می‌افزاید و او را بیش از پیش از واقعیت پیرامون و خود واقعی‌اش دور می‌سازد.

استناد به این مقاله: خدیوپور، روح‌اله، زیرک، ساره، فرزاد، عبدالحسین و قربان جهرمی، رضا. (۱۴۰۳). تحلیل روان‌کاوانهٔ شخصیت اصلی رمان هَرَس براساس آرای کارن هورنای. *متن پژوهی ادبی*، ۲۸(۱۰۲)، ۳۳۷-۳۶۴.
https://doi.org/10.22054/ltr.2022.68594.3579

© ۲۰۱۶ دانشگاه علامه طباطبائی

ناشر: دانشگاه علامه طباطبائی
آدرس سایت: https://ltr.atu.ac.ir/

۱. مقدمه

اثر هنریِ ادبی بافتی ساده نیست «بلکه سازمانی سخت مرکب است با چندین لایه که معنی‌ها و نسبت‌های چندگانه دارد» (وِلک[1]، ۱۳۸۲: ۱۹). برخی نقادان برای تحلیل این سازمان مرکب و چند لایه بر مبادی و اصول روان‌کاوی تکیه می‌کنند؛ زیرا روان‌کاوی این امکان را برای منتقدان ادبی فراهم می‌آورد که «به شیوه‌ای نظام‌مند منشأ یا زمینه‌های روانی رفتار شخصیت‌ها را تحلیل کنند» (پاینده، ۱۳۹۹، جلد ۱: ۷۳).

نقد ادبی روانکاوانه را می‌توان بسته به آنکه چه چیز را مورد توجه قرار می‌دهد به چهار نوع تقسیم کرد؛ «این نقد می‌تواند معطوف به مؤلف، محتوا، ساختمان صوری و خواننده باشد» (ایگلتون[2]، ۱۳۹۹: ۲۴۶). در گذشته منتقدان بیشتر مؤلفِ اثر را نقد می‌کردند، اما امروزه منتقدان توجه خود را به شخصیت‌های آفریده شده در آثار ادبی معطوف کرده‌اند. در نقد محتوا که ملاک ما برای این پژوهش است به انگیزه‌های ناخودآگاه شخصیت‌ها، اهمیت روان‌کاوانهٔ اشیا و رخدادهای متن توجه می‌شود. همچنین در این نوع نقد، شخصیت‌های یک اثر ادبی به واسطهٔ گفتار، رفتار و حوادثی که رقم می‌زنند و سبب پیشبرد داستان می‌شوند، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند.

یکی از افرادی که برای تحلیل شخصیت، مکتب متفاوتی از فروید[3] پایه‌گذاری کرد، کارن هورنای[4] بود. زمانی که هورنای حرفهٔ خود را به عنوان روان‌کاو آغاز کرد، تأکید داشت که قصد دارد نظریات فروید را گسترش دهد و در نامه‌ای نیز به این موضوع اشاره کرد که «نمی‌خواهم مکتب تازه‌ای را دایر کنم، بلکه می‌خواهم بر آنچه فروید پایه‌گذاری کرده است، تکیه کنم». این در حالی است که زمانی که هورنای نظریهٔ خود را کامل کرد، انتقادهای او از فروید به قدری گسترده بودند که در واقع مکتب تازه‌ای را دایر کرده بود؛ رویکرد تازه‌ای به روان‌کاوی که وجه مشترک اندکی با دیدگاه‌های فروید داشت» (شولتز و شولتز[5]، ۱۴۰۰: ۲۳۲).

1. WELLEK, R. & Warren, A.
2. Eagleton, T.
3. Sigmund, F.
4. Horney, k.
5. Schultz, D. & Schultz, S.

اثری که برای این جستار برگزیده‌ایم، رمان *هَرَس* اثر نویسندهٔ معاصر، نسیم مرعشی، است. مرعشی متولد ۱۳۶۲ و دانش‌آموختهٔ مهندسی مکانیک است که کار خود را با نوشتن برای هفته‌نامهٔ همشهری *جوان* آغاز کرد. سپس در سال ۱۳۹۳ با انتشار داستان *پاییز فصل آخر سال است*، توانست خود را در عرصهٔ داستان‌نویسی مطرح کند. *هَرَس* دومین رمان اوست که برای اولین‌بار در پاییز ۱۳۹۶ به چاپ رسید و شامل ۱۸ فصل و ۱۸۵ صفحه است.

نویسندگان زن معاصر در آثارشان به «مشکل هویت و جایگاه زن ایرانی در یک مرحلهٔ تغییر و تحول اجتماعی می‌پردازند و تلاش زنان برای خودیابی را با انتقاد از جامعهٔ مردسالاری درمی‌آمیزند که زن را در پیله‌ای از بایدها و نبایدها محبوس می‌کند» (میرعابدینی، ۱۳۸۷، جلد ۳: ۱۱۰۹). این نویسندگان را می‌توان چشمان باز جامعه‌ای دانست که در آن می‌زیند.

نویسندگان موفقی همچون مرعشی، رمان‌هایی را به رشتهٔ تحریر درآورده‌اند که زنان در آن‌ها نقش محوری دارند و به دلیل مشکلات تربیتی و تأثیر عوامل اجتماعی در ایجاد و شکل‌گیری شخصیت‌شان با آرای هورنای منطبق و قابل تحلیل و بررسی‌اند. از این رو، در این پژوهش برآنیم تا با روش توصیفی- تحلیلی ابعاد روانی شخصیت نَوال در رمان *هَرَس* را بر مبنای آرای کارن هورنای واکاوی کنیم.

این جُستار می‌کوشد به این پرسش‌ها پاسخ دهد:

- آیا نَوال شخصیتی روان‌رنجور دارد؟
- چه عواملی سبب ایجاد «اضطراب» در شخصیت نَوال شده است؟
- نَوال برای محافظت خویش در برابر اضطراب بنیادی از کدام گرایش روان‌رنجور بهره می‌گیرد؟

۲. پیشینهٔ پژوهش

دربارهٔ رمان *هَرَس* نوشتهٔ نسیم مرعشی تاکنون مقاله‌ای با رویکرد روان‌کاوانه به رشتهٔ تحریر درنیامده است؛ بنابراین، تحلیل و بررسی این رمان با رویکردی روان‌کاوانه، گامی نو برای شناخت بهتر این اثر ارزشمند به شمار می‌آید. علاوه بر این، مقاله‌ها و رساله‌هایی که با رویکرد روان‌کاوانه و براساس نظریات هورنای نگاشته شده‌اند کمتر به شخصیت‌های زنِ رمان توجه

کرده‌اند که همین موضوع، مقالهٔ پیش‌رو را از دیگر پژوهش‌ها در این حوزه متمایز می‌کند. پژوهش‌هایی که براساس رمان هَرَس انجام شده‌اند به شرح زیر هستند.

اسکویی (۱۳۹۹) در مقالهٔ «تحلیل دیدگاه نجات زمین توسط زنان در رمان هَرَس با رویکرد بوم‌فمینیستی» به تبیین و تفسیر پیوندهای اندیشگانی این اثر با مؤلفه‌های فلسفهٔ بوم‌فمینیستی پرداخته است.

حیدری و همکاران (۱۳۹۸) در نتایج مقالهٔ «بررسی شخصیت‌پردازی زنان در رمان هَرَس» نشان می‌دهند که اغلب زنان این داستان، شخصیتی پویا دارند.

شجاعت‌زاده و همکاران (۱۳۹۹) در مقالهٔ «نظریهٔ افتراق زنان و تحلیل آن در رمان هَرَس نوشتهٔ نسیم مرعشی» دلایل و نتایج حاصل از استقلال زنانهٔ موجود در این اثر را براساس نگرش‌های فمینیستی ارائه‌شده در باب نظریهٔ افتراق بازجسته‌اند.

پژوهش‌هایی که با رویکرد روان‌کاوانه و با استناد به آرای کارن هورنای انجام شده‌اند نیز در ادامه ارائه شده است.

بدیعی‌فرد و صادقی (۱۳۹۹) در مقالهٔ «بررسی پرخاشگری زنان در آثار جمالزاده و هدایت براساس نظریهٔ کارن هورنای» نشان می‌دهند که زنان در آثار داستانی هر دو نویسنده، بدزبانی و تحقیر دیگران را بیش از دیگر ابعاد پرخاشگری مطرح کرده‌اند.

بهنام‌فر و طلایی (۱۳۹۲) در مقالهٔ «نقد روان‌شناختی دیگر سیاوشی نمانده بر مبنای نظریهٔ کارن هورنای» نشان می‌دهند که نرگسو شخصیت اصلی رمان مورد بررسی، مهرطلب است و کاظمی شخصیت داستانی «آخرین پادشاه»، برتری‌طلب و سرداری شخصیت «داستان‌های سردری»، شخصیتی انزواطلب دارد.

رضایی و زیرک (۱۳۹۹) در مقالهٔ «بازنمایی اضطراب شخصیتی براساس نظریهٔ کارن هورنای در رمان جزیرهٔ سرگردانی سیمین دانشور» نشان می‌دهند که افراد مهرطلب، برتری‌طلب و عزلت‌طلب در هر شرایطی به همان خود اصلی و خویشتن خویش بازمی‌گردند.

رضایی و زیرک (۱۳۹۹) در مقالهٔ «تحلیل روان‌کاوانهٔ شخصیت دو قهرمان زن و مرد در رمان سووشون بر مبنای نظریهٔ «عصبیت» کارن هورنای» نشان می‌دهند که شخصیت زری

به شدت تحت اضطراب و ترس شدید قرار دارد و تضاد اساسی در رفتارش، علائم شخصیت مهرطلب را بازتاب می‌دهد.

شاکری و بخشی (۱۳۹٤) در مقالهٔ «تحلیل روان‌شناختی سه داستان گدا، خاکسترنشین‌ها و آشغالدونی غلامحسین ساعدی بر مبنای نظریهٔ کارن هورنای» سعی کرده‌اند شخصیت گدا در هر سه داستان براساس نیازهای دهگانهٔ کارن هورنای بررسی و شباهت و تفاوت‌شان مشخص شود.

شجاعت‌زاده و اسکویی (۱۳۹٦) در نتایج مقالهٔ «تحلیل شخصیت محمود در رمان انگار گفته بودی لیلی براساس آرای کارن هورنای» به این نتایج دست یافتند که که رشد کودک در شرایط سخت ریشهٔ اصلی ایجاد اضطراب اساسی، اختلال شخصیتی و تمایلات او به خودِ ایده‌آلی کمال‌گرا و قدرت‌طلب است.

۳. چهارچوب نظری پژوهش

هورنای در کتاب *شخصیت عصبی زمانهٔ ما* به تفاوت دیدگاه خود با فروید اشاره دارد و می‌گوید: «بر خلاف فروید که عوامل بیولوژیک و فیزیولوژیک را علت و محرک عصبیت می‌داند، من معتقدم عامل ایجاد مسائل عصبی عوامل تربیتی، فرهنگی و اجتماعی است» (هورنای، ۱۳۹۸: ۱۱). بنابراین، نمی‌توان مفهوم کلمهٔ «عصبیت» را –اگرچه اساساً یک اصطلاح پزشکی است– بدون در نظر گرفتن عوامل فرهنگی و اجتماعی روشن ساخت. بر این اساس باید گفت که مشکلات روانی انسان، عمدتاً عللی تربیتی و اجتماعی دارند که با تربیت صحیح می‌توان از بروز آن‌ها جلوگیری کرد و اگر چنین مسائلی ایجاد شده باشند به رفع آن‌ها امید داشت.

هورنای اولین نشانهٔ عصبیت را «غیرعادی بودن رفتارها و عدم انطباق آن رفتارها و عکس‌العمل‌ها با معیارها و الگوهای محیطی‌ای که شخص در آن زندگی می‌کند» (همان: ۱۵) می‌داند و برای انواع عصبیت‌ها، دو علامت و نمود خارجی برمی‌شمُرَد: «۱– انعطاف‌ناپذیری یا اجباری بودن رفتارها و عکس‌العمل‌ها و ۲– عدم استفاده از امکانات واقعی» (همان: ۲۰).

به نظر هورنای، در ساختمان عصبیت، اضطراب حکم تنهٔ درختی را دارد که ده‌ها شاخ و برگ و مسئلهٔ فرعی از آن می‌روید. او بر این باور است که «اگر فرد در رابطه با اجتماع و

به‌خصوص کودک در رابطه با خانواده احساس امنیت خود را از دست بدهد به اضطراب اساسی دچار می‌شود» (شاملو، ۱۳۹۰: ۹۴). بنابراین، شخص عصبی برای تسکین اضطراب بنیادی و جلوگیری از غلیان آن به برخی تلاش‌ها و حیله‌های دفاعی دست می‌زند که به نوبهٔ خود بر وخامت شرایط می‌افزاید.

از نظر هورنای، کودکان برای مصون ماندن از اضطراب بنیادی به چهار شیوه رفتار می‌کنند: «۱- جلب عشق و محبت، ۲- مطیع بودن، ۳- کسب قدرت و ۴- کناره‌گیری» (شولتز و شولتز، ۱۴۰۰: ۲۳۹). امکان دارد این سازوکارها اضطراب را کاهش دهند، اما همان‌گونه که گفته شد سبب پیچیده‌تر شدن شرایط و سستی شخصیت فرد می‌شوند. این ابزارهای دفاعی می‌توانند جزء دائمی شخصیت فرد شوند و ویژگی سایق یا نیاز را در تعیین رفتار فرد به خود گیرند. هورنای می‌گوید: «این نیازها از چهار روش محافظتی که قبلاً مورد بحث قرار دادیم اختصاصی‌تر هستند، اما همان راهبردهای دفاعی اساسی را توصیف می‌کنند» (فیست و فیست[1]، ۱۴۰۰: ۲۵۰). او این نیازها را در سه گروه جای می‌دهد و آن‌ها را «گرایش‌های روان‌رنجور»[2] می‌نامد و بیان می‌کند که هر یک از آن‌ها می‌توانند نگرش فرد را به خود و دیگران نشان دهند. این گرایش‌ها «نگرش‌ها و رفتارهای بی‌اختیار را شامل می‌شوند؛ یعنی افراد روان‌رنجور مجبورند مطابق با حداقل یکی از گرایش‌های روان‌رنجور رفتار کنند. این گرایش‌ها همچنین در هر موقعیتی به صورت کورکورانه آشکار می‌شوند. گرایش‌های روان‌رنجور عبارت‌اند از: ۱- حرکت به سوی مردم (شخصیت مطیع)، ۲- حرکت علیه مردم (شخصیت پرخاشگر) و ۳- حرکت به دور از مردم (شخصیت جدا)» (شولتز و شولتز، ۱۴۰۰: ۲۴۲).

۳-۱. حرکت به سوی مردم[3]

حرکت به سوی مردم به معنی حرکت به سوی آن‌ها با حال‌وهوای محبت واقعی نیست، بلکه به نیاز روان‌رنجور به محافظت از خود در برابر احساسات درماندگی اشاره دارد. افراد روان‌رنجوری که این فلسفه را اختیار می‌کنند، احتمالاً خود را مهربان، سخاوتمند، از خود گذشته، فروتن و حساس در مواجهه با احساسات دیگران می‌انگارند. آن‌ها دوست دارند

1. Feist, J. & Feist, G.
2. Neurotic trends
3. Moving towards people

زیردست دیگران باشند، آنان را باهوش‌تر و جذاب‌تر بدانند و خود را طبق آنچه دیگران درباره‌شان فکر می‌کنند، ارزیابی کنند.

۳-۲. حرکت علیه مردم[1]

درست به همان صورتی که افراد مطیع فرض می‌کنند همه خوب هستند، افراد پرخاشگر مسلم می‌دانند که همه متخاصم‌اند و در نتیجه آن‌ها راهبرد حرکت علیه مردم را اختیار می‌کنند. افراد روان‌رنجور پرخاشگر، مانند افراد مطیع بی‌اختیار هستند و رفتار آن‌ها نیز از سوی اضطراب بنیادی برانگیخته می‌شود. آنان به جای اینکه به صورت سلطه‌پذیر و وابسته به سوی مردم بروند، بی‌رحمانه یا ظالمانه علیه آن‌ها حرکت می‌کنند. آن‌ها با نیاز شدید به بهره‌کشی از دیگران و استفاده از آن‌ها برای منافع شخصی، برانگیخته می‌شوند. این افراد به ندرت اشتباهات خود را می‌پذیرند و به صورت اجباری برانگیخته می‌شوند تا عالی، قدرتمند و برتر به نظر برسند.

۳-۳. حرکت به دور از مردم[2]

راهبرد حرکت به دور از مردم بیانگر نیاز به تنهایی، استقلال و خودبسندگی است. این نیازها زمانی روان‌رنجور می‌شوند که افراد سعی می‌کنند آن‌ها را با ایجاد فاصلهٔ عاطفی بین خود و دیگران برآورده سازند. خیلی از افراد روان‌رنجور، معاشرت با دیگران را فشاری غیرقابل‌تحمل می‌دانند. در نتیجه، برای اینکه استقلال و جدایی کسب کنند به صورت اجباری به دور از مردم کشیده می‌شوند. آن‌ها معمولاً دنیایی برای خودشان می‌سازند و اجازه نمی‌دهند کسی به آنان نزدیک شود. آن‌ها برای آزادی و خودبسندگی ارزش قائل‌اند و اغلب عزلت‌گزین و دیرجوش به نظر می‌رسند. اگر ازدواج کنند، این فاصلهٔ عاطفی را حتی از همسرشان هم حفظ می‌کنند. آن‌ها از تعهدات اجتماعی پرهیز می‌کنند، اما بیشترین ترس‌شان نیاز به دیگران است. افراد جداً احتیاج شدیدی به قوی و قدرتمند بودن دارند. احساس بنیادی انزوای آن‌ها را فقط با این عقیدهٔ خودفریب می‌توان تحمل کرد که عالی و بنابراین عاری از انتقاد هستند (فیست و فیست، ۱۴۰۰: ۲۵۴- ۲۵۶). از برخورد این سه تمایلِ متضاد با یکدیگر «جنگ و ستیزی سخت و دائمی در روح شخص جریان پیدا می‌کند. هورنای این کشمکش را ریشه و هستهٔ «تضاد اساسی» می‌داند» (هورنای، ۱۳۹۹الف: ۱۲).

1. Moving against people
2. Moving around people

٤. معرفی شخصیت اصلی رمان هَرَس: «نَوال»

داستان روایت زندگی نَوال و رسول، زن و شوهر خرمشهری، هفده سال پس از پایان جنگ است. نَوال، شخصیت اصلی این رمان، زنی جنوبی است. ایام کودکی‌اش را بدون حضور مادر می‌گذرانَد:

«پسرعاموهاش از مادرش رؤیا ساخته بودند. می‌گفتند مال اینجا نبوده. خوشگل بوده. با آقای نَوال نمی‌ساخته. نَوال را زاییده و رفته. شاید تهران، شاید عراق.»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۱۶۹)

بنابراین بیشتر ایام کودکی‌اش در کنار عمو و پسرعموهایش و بدون حمایت پدر و مادرش سپری می‌شود. در نوجوانی با رسول ازدواج و کنار خانواده‌اش در خرمشهر زندگی می‌کند. او با آغاز جنگ ایران و عراق و بمباران خرمشهر پدر، عمو، عموزادگان و پسرش را از دست می‌دهد. مرگ فرزند و نزدیکانش، او را با مصائب و مشکلات روانی متعددی روبه‌رو می‌کند. رسول در این روز کنار نَوال نیست:

«همان روزِ نحسی که قرار بود بهترین روز زندگی‌اش باشد و نشده بود. همان روزِ نحسی که داشت می‌رفت اهواز برای انتقالی‌اش مصاحبه کند.»

(همان: ۲۴)

و پس از آن نیز با دفن جنازهٔ کشته‌شدگان در محلی که هرگز نشانی‌اش را به نَوال نمی‌دهد و با کوچاندن اجباری نَوال از خانهٔ ویران‌شان به اهواز، سعی می‌کند گذشته را از زندگی‌شان حذف کند، اما برخلاف رسول، نَوال زمام امور را از دست می‌دهد و همواره به دنبال جایگزینی برای مردان از دست داده و بازگشت به خرمشهر است. نَوال در اهواز صاحب دو دختر به نام‌های اَمل و اَنیس می‌شود، اما تولد این دختران تغییری در وضعیت روانی نَوال ایجاد نمی‌کند. او گمان می‌کند اگر فرزند پسری به دنیا آورد از رنج‌هایش کاسته می‌شود، اما رسول مخالف تصمیم اوست. سرانجام با اصرار نَوال، رسول قبول می‌کند بچه را نگه دارند. در ماه چهارم، دکتر به نَوال می‌گوید شاید فرزندش پسر باشد، اما جریان به دلخواه نَوال پیش نمی‌رود و چند

ماه بعد دکتر به او می‌گوید که فرزندش دختر است. نَوال که نمی‌تواند با این واقعیت کنار بیاید با کمک زنی به نام نَسیبه، دخترش را با پسری معاوضه می‌کند، اما از همان ابتدا در بیمارستان صداهایی می‌شنود که آرام و قرار را از او می‌گیرد. مهزیار، پسرکی که جایگزین دختر اصلی خانواده؛ یعنی تهانی شده، خود را در دل رسول جا می‌کند، اما نَوال قادر به پذیرش او نیست و بالاخره واقعیت را به رسول می‌گوید. رسول بعد از آن‌که نشانی زنی را که دخترش پیش اوست از نَوال می‌گیرد به او می‌گوید:

«برو نَوال. برا همیشه. تا عصری می‌مونم پیش یومّام. وقتی اومدم خونه نباش»

(همان: ۱۷۱)

پنج سال و نیم بعد، مرد خسته از مسئولیت فرزندان و سوگ فرزند سومش، تهانی، همراه مهزیار به دنبال نَوال می‌رود و او را در دارالطلعه می‌یابد. نوال در آنجا از نخل‌های سوخته نگهداری می‌کند و با مراقبت‌هایش نخل‌های سوخته جان می‌گیرند. بدین سبب زنان ساکن دارالطلعه مخالف رفتنش هستند. رسول بعد از دیدار نَوال به خواست زنان ساکن دارالطلعه تن می‌دهد و می‌گذارد نَوال همان‌جا بماند.

۵. بحث و تحلیل

۵-۱. بررسی روان‌رنجوری در شخصیت نَوال

آیا نَوال شخصیتی سالم دارد یا روان‌رنجور؟ این اولین پرسشی است که در ضمن تحلیلِ نَوال با آن مواجه می‌شویم. هورنای برای پاسخ به این پرسش، سازوکارهایی را در اختیارمان قرار داده و از چند وجه به بررسی این موضوع پرداخته است. او «اضطراب» را نمود درونی عصبیت می‌داند و بیان می‌کند که «آن را به منزلهٔ موتور محرک عصبیت می‌دانم» (هورنای، ۱۳۹۸: ۲۰).

در شخصیت نَوال، اضطراب به وضوح قابل شناسایی و تشخیص است که در ادامهٔ مقاله مفصل به آن پرداخته می‌شود. روان‌رنجوری نمودهای بیرونی نیز دارد؛ غیرعادی بودن رفتار نَوال و همچنین انعطاف‌ناپذیری یا اجباری بودن رفتارها و استفاده نکردن او از امکانات واقعی

در زندگی‌اش همان نمودهایی است که هورنای به عنوان دو علامت و نمود خارجی برای انواع عصبیت‌ها برشمرده است. از اولین نشانه‌هایی که شک ما را به وجود عصبیت در شخصیت نَوال برمی‌انگیزد، مخالفت او با همسرش پیش از آغاز جنگ برای رفتن به اهواز است:

«رسول گفته بود دیگر نباید خرمشهر بمانند. باید بروند اهواز. آنجا او پیشرفت می‌کند و دانشگاه می‌رود و گِرید می‌گیرد. نَوال نمی‌خواست برود. همهٔ کس و کارش خرمشهر بودند. آقاش و عاموهاش و پسرعاموهاش. نمی‌خواست این قدر دور باشد از همه.»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۲۶)

مخالفت نَوال با رسول با وجود دلایل متقن همسرش، نشانه‌ای از شخصیت انعطاف‌ناپذیر اوست.

موارد دیگری نیز در متن وجود دارد که شک ما را دربارهٔ روان‌رنجوری نَوال، قطعیت می‌بخشد. پس از بمباران خرمشهر و ویران شدن شهر، باز شاهدیم که او حاضر به ترک خرمشهر نیست.

«رسول گفته بود همین امروز می‌روند اهواز... لحظهٔ بعد رسول توی خانه بود و داشت التماسش می‌کرد که زودتر بروند، می‌گفت خانه خطرناک است... لحظه‌ای دیگر رسول دوزانو نشسته بود زمین و با صدای بلند، خیلی بلند، گریه می‌کرد. از دست او گریه می کرد. می‌دانست. لحظه‌ای بعد صدای انفجار شیشه‌ها را لرزاند. رسول نَوال را بغل گرفت. نَوال با تمام زوری که داشت خودش را لرزاند و از لای دست‌های رسول رها کرد و دوید توی اتاق. خودکار برداشت. رسول کشیدش بیرون. نَوال جیغ زد. رسول خواباند زیر گوشش.»

(همان: ۶۹-۷۰)

خودداری نَوال از رفتن به اهواز پیش مادر رسول در شرایطی که دیگر خرمشهر جای امنی برای زندگی نیست -همان‌طور که پیش از این گفته شد- حاکی از شخصیت انعطاف‌ناپذیر او و عدم بهره‌وری‌اش از امکانات واقعی است.

نَوال در بخش دیگری از داستان نیز پس از طرد شدن از سوی رسول به خرمشهر می‌رود و قصد دارد در خرابه‌های خانه‌اش بماند. ام‌عقیل او را می‌یابد و به‌زور به دارالطلعه می‌برد. در اینجا نیز شاهد شخصیت انعطاف‌ناپذیر نَوال و اجبارش به ماندن در خرمشهر هستیم. در کنار این موضوع دقت به این نکته هم حائز اهمیت است که نَوال اصلاً توجهی به امکان‌ناپذیری خواسته‌اش ندارد. هورنای در باب این اجبارهای درونی می‌گوید: «بایدهای عصبی که مثل توقعات عصبی به حکم احتیاجات درونی ایجاد شده‌اند دارای علائم و مشخصات مخصوص به خود هستند. یکی از مهم‌ترین خصوصیات‌شان این است که شخص کوچک‌ترین توجهی به امکان‌پذیر بودن آن‌ها ندارد. انجام بسیاری از بایدها و توقعاتی که شخص عصبی از خودش دارد، نه‌تنها برای او، بلکه برای هیچ انسانی امکان‌پذیر نیست. اغلب آن‌ها به یک تخیل و آرزوی واهی بیشتر شبیه‌اند تا به یک میل واقعی» (هورنای، ۱۳۹۹ب: ۶۱-۶۲).

شرح ام‌عقیل از وضعیت خرمشهر و خانهٔ نَوال و رسول به تشخیص بایدهای عصبی‌ای که شخصیت نَوال گرفتار آن‌هاست، کمک می‌کند:

> «نَواله تو خونهٔ خرمشهرتون پیدا کردم. شیش سال پیش. پاییز بود. بارون بود. چیزی از خونه‌تون نمونده خو. می‌دونی؟... یه تیکه دیوار نصفه مونده. بقیه‌ش همه‌ش خرابه. صافش کردن. دیدی؟ رفته بودم ببینم اگه چیزی مونده بیارم، دیدم یه زنی نشسته تکیه داده به او یه ذره دیوار. خیس بود. عین بگم چی می‌لرزید. فکر کردم گدایه، چیزیه. رفتم دیدم نَواله، با حال خراب. گفتم ولچ یومّا. ئی‌جا چرا نشستی؟ می‌گفت می‌خوام بمونم آجر جمع کنم یه اتاقی ئی‌جا بسازم بمونم توش. خو نمی‌شد موند او موقع. زن جوون، تنها. همین الانم باید مردی چیزی بات باشه که بتونی بمونی... به زور آوردمش. نمی‌اومد که. می‌گفت هیچ‌جا براش بعدِ خرمشهر جای زندگی نمی‌شه. باید بمونه. می‌گفت سرنوشتشه بمونه. جای دیگه‌ای نباید بره.»
>
> (مرعشی، ۱۳۹۹: ۲۴-۲۳)

همان‌طور که گفته شد خواست نَوال برای ماندن در ویرانه‌های خانه‌اش در خرمشهر، حاکی از اجبارهای درونی و آرزوهای واهی است که در شخصیت او نهادینه شده‌اند. در واقع او به علت روان‌رنجوری، قدرت تمییز شرایطی را که در آن قرار گرفته است، ندارد.

غیر از موارد گفته شده، هورنای از وجهی دیگر نیز به تشخیص روان‌رنجوری می‌پردازد که کاملاً با رفتار نَوال قابل تطبیق است. او در شرح حال افراد عصبی می‌گوید شما افرادی را می‌بینید که «ظاهراً هیچ‌گونه عارضهٔ عصبی و رفتار غیرعادی ندارند، اما به محض اینکه در موقعیتی خطیر و دشوار قرار می‌گیرند، یک مرتبه تعادل روحی‌شان در هم می‌ریزد و دچار بحران‌های شدید روانی می‌شوند. این افراد همان کسانی هستند که ریشه و نطفهٔ عصبیت از مدت‌ها قبل در عمق وجودشان شکل گرفته و حرکت گسترشی خود را شروع کرده و فقط منتظر یک جرقه بوده است» (هورنای، ۱۳۹۸: ۲۶-۲۵). مرگ شرهان و نزدیکان نَوال همان جرقه‌ای است که هورنای از آن نام می‌برد.

«از همان روزی که پسرش و آقاش را جا گذاشت خرمشهر بالاآوردن‌ها شروع شد.»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۵۸)

نَوال بعد از مرگ فرزندش دچار بحران شدید روانی می‌شود که نشان می‌دهد ریشه و نطفهٔ عصبیت از مدت‌ها پیش در عمق وجودش شکل گرفته بوده است.

در ادامهٔ تشخیص روان‌رنجوری در شخصیت نَوال، هورنای خصوصیات دیگری نیز برای افراد روان‌رنجور برمی‌شمرد که با بررسی شخصیت نَوال شاهد ظهور و بروز آن‌ها هستیم. هورنای دربارهٔ دو خصوصیت اعتماد به نفس و اعتماد به دیگران در افراد روان‌رنجور می‌گوید: «شخص عصبی از طرفی به علت عدم اعتمادبه‌نفس نمی‌تواند روی پای خود بایستد و خودش برای خودش کافی باشد. علاوه بر این، نسبت به دیگران بدبین و بی‌اعتماد است؛ بنابراین، نمی‌تواند به آن‌ها هم تکیه کند» (همان: ۹۹). تحلیل شخصیت نَوال این دوگانگی را برای ما عیان می‌کند؛ یعنی از یک سو، نَوال پس از مرگ شرهان و از دست دادن اعتماد به نفسش، تمام امور زندگی را به رسول واگذار می‌کند:

«زندگی‌شان از آن به بعد مال رسول بود. همه‌چیزش. رسول بود که دو سال بعد بچه خواست. اسم انیس را خودش روی بچه گذاشت. تنها می‌رفت خرید. پول‌ها دست خودش بود. سفرها، گردش‌ها، مأموریت‌ها؛ همهٔ تصمیم‌ها را خودش می‌گرفت.»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۵۲)

و از سوی دیگر به علت بدبینی و بی‌اعتمادی قادر نیست به رسول تکیه کند:

> گفت «تو دروغ می‌گی رسول. همه‌ش دروغ می‌گی. گفتی پسرا به دنیا می‌آن. دروغ گفتی.»

(همان: ۱۱۹)

بنابراین شاهدیم که نَوال پس از جنگ و مرگ نزدیکانش به دلیل اضطراب و فقدان اعتماد به نفس لازم، تمام امور زندگی را به رسول واگذار می‌کند، با این حال به او اعتماد ندارد و همواره دروغگو خطابش می‌کند. چنان که مشخص شد، تمامی نشانه‌ها دال بر وجود روان‌رنجوری در شخصیت نَوال هستند.

۵-۲. اضطراب بنیادی[1]

حال که وضعیت روان‌رنجوری نَوال برای ما تبیین شد، می‌کوشیم به بررسی علل و عواملی که موجب شکل‌گیری عصبیت در شخصیت نَوال شده‌اند، بپردازیم. هورنای معتقد است که در وجود هر انسانی مقداری استعدادهای خاص نهفته است که اگر شرایط و فرصت مناسب برایش فراهم سازند، این نیروها و استعدادها خودبه‌خود و به طور طبیعی رشد می‌کنند. «مهم‌ترین این شرایط عبارت‌اند از: محبت، حمایت، آزادی نسبی، کمک و راهنمایی و تشویق» (هورنای، ۱۳۹۹ب: ۱۳). این در حالی است که در طول داستان شاهدیم که نَوال از این بسترهای مناسب رشد؛ یعنی از محبت و حمایت والدین که برای رشد استعدادهای هر فرد لازم و ضروری است، برخوردار نیست. هورنای معتقد است که «تعارض روان‌رنجور می‌تواند از هر مرحلهٔ رشد ناشی شود، اما کودکی دوره‌ای است که اکثر مشکلات از آن حاصل می‌شوند» (فیست و فیست، ۱۴۰۰: ۲۴۶).

در ایام کودکی نَوال، پسر عموهایش، داستان تولد و رفتن مادرش را برایش تعریف می‌کنند و می‌گویند مادرش به خاطر اختلافی که با پدرش داشته، خانواده را برای همیشه ترک کرده است. با توجه به سخنان پسرعموهای نَوال دربارهٔ مادرش و فضای کلی داستان به این نتیجه

1. Basic anxiety

می‌رسیم که نَوال روابط گرم و صمیمانه‌ای با پدرش و خاطرهٔ خوبی از رفتن مادرش ندارد و از فقدان محبت صادقانه رنج می‌برد.

«صدای ماشین آقاش را می‌شنید که صبح‌ها می‌بردش نخلستان عاموش و خودش می‌رفت سر کار. آخر کسی توی خانه نبود که نَوال را نگه دارد.»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۱۶۹)

چنان که مشخص شد، نَوال پس از رفتن مادرش به دلیل فقدان نقش حمایتی او، مجبور بوده است روزها نزد عمو و پسر عموهایش برود، اما این موضوع بعد از ازدواج مجدد پدر و با حضور نامادری نیز باز تکرار می‌شود.

«نَوال مدرسه می‌رفت که آقاش زن گرفت. نَوال زنِ آقاش را دوست نداشت. پسرهای کوچکش را هم. کنار آن‌ها در خانه بند نمی‌شد. بعد از مدرسه می‌رفت نخلستان عاموش با پسرعاموهاش لای درخت‌ها می‌دوید تا شب که آقاش بیاید دنبالش و برش گرداند خانه.»

(همان: ۱۷۰)

نامادری نمی‌تواند نقش حامی را برای نَوال ایفا کند و در نتیجه روابط پدر و دختر سردتر از قبل می‌شود. عدم همراهی نَوال با پدرش پس از این ازدواج، می‌تواند شاهدی بر کدورت و سردی باشد که بر روابط‌شان حاکم است. در ضمن در تمام متن اثری از گفت‌وگوی نَوال با پدرش و یا اثری از نقش حمایتی او نمی‌بینیم. هورنای معتقد است که «اولین و مهم‌ترین عامل ایجاد عصبیت، فقدان محبت صادقانه است... بسیاری از والدین به علت عصبیت و مسائل روانی‌شان قادر به ابراز محبت صادقانه نیستند» (هورنای، ۱۳۹۸: ۸۳-۸۲). باری نوال به علت فقدان حمایت مادر و عدم توجه پدر به نیازهای اساسی‌اش در ایام کودکی دچار اضطراب می‌شود. هورنای اضطراب و تشویشی را که از طریق عدم توجه به نیازهای اساسی کودک شکل می‌گیرد «اضطراب بنیادی» می‌نامد. او معتقد است اضطراب بنیادی «که عبارت است از احساس تنهایی، ناامنی، بی‌کسی، عجز و بیچارگی در دنیایی که افرادش همه ظالم و زورگو و

آزارگر هستند، مانع می‌شود که کودک بتواند از روی اختیار و آزادی و به طیب خاطر و رغبت با دیگران روابط مناسب و دوستانه‌ای برقرار کند» (هورنای، ۱۳۹۹ب: ۱۴). اضطراب بنیادی که هورنای آن را به منزلهٔ موتور محرک عصبیت می‌داند به اجبار نوال را به سوی گرایش‌های روان‌رنجورانه سوق می‌دهد.

۵-۳. روش نَوال برای در امان ماندن از اضطراب بنیادی

۵-۳-۱. عزلت‌گزینی

نَوال ناچار است با دیگران دائماً در تماس باشد در نتیجه می‌کوشد روش‌های مناسبی بیابد تا با اطرافیانش مدارا کند و از این طریق مانع از آن شود که دیگران با رفتار خشن و آزاردهنده بر اضطراب و دلهره‌اش بیفزایند. هورنای راه‌های مماشات و مدارا با محیط‌های خشن و ناهنجار را به طور خلاصه «مهرطلبی و جلب حمایت و محبت دیگران»، «پرخاشگری و برتری‌طلبی» و «عزلت‌گزینی و دوری از اشخاص» برشمرده است. با تحلیل و بررسی زندگی نَوال می‌توان چنین نتیجه گرفت که او در دوره‌های گوناگون زندگی‌اش از عزلت‌گزینی، بیشترین استفاده را برای کاهش اضطراب بنیادی‌اش می‌کند. اضطراب نوال در ایام کودکی و با ورود نامادری به علت فقدان محبت صادقانه و عدم توجه به نیازهای اساسی‌اش، تشدید می‌شود و تمام سعی او این است که با دوری از خانه، کمترین تماس و ارتباط را با نامادری و فرزندانش داشته باشد.

> «نَوال زنِ آقاش را دوست نداشت. پسرهای کوچکش را هم. کنار آن‌ها در خانه بند نمی شد.»
>
> (مرعشی، ۱۳۹۹: ۱۷۰)

هورنای دربارهٔ این خصوصیت می‌گوید: «مهم‌ترین صفت تیپ عزلت‌طلب، احتیاج درونی شدیدی است که به برقراری فاصله بین خود و دیگران احساس می‌کند. به عبارت دیگر، اشخاص عزلت‌طلب هم آگاهانه و هم به طور ناآگاه سعی می‌کنند با کسی آمیزش و درگیری پیدا نکنند» (هورنای، ۱۳۹۹الف: ۶۴). تحلیل و بررسی شخصیت نَوال، این صفت دوری‌گزینی را برای ما بیشتر آشکار می‌کند. نَوال هیچ دوست و آشنایی ندارد. نه روابط گرمی با همسرش، نه نامادری و مادر شوهرش، نه همسایه‌ها و نه حتی با فرزندانش، انیس و اَمَل دارد:

«نَوال برای انیس مادری نکرد. انیس خودش بزرگ شد.»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۱۵۷)

هورنای علت این رفتارها را در دوران کودکی فرد جست‌وجو می‌کند و معتقد است «کسی که از محبت اصیل و محیط گرم خانواده محروم بوده است، هرگز نمی‌تواند نسبت به دیگران ولو فرزندش محبت واقعی داشته باشد؛ زیرا چنین شخصی اصولاً محبت واقعی را نمی‌شناسد» (هورنای، ۱۳۹۸: ۸۳).

با رفتن نَوال به دارالطلعه و تیمار نخل‌ها، این صفت دوری‌گزینی شدت بیشتری می‌گیرد و نَوال در آنجا نیز بیشتر اوقات خود را به دور از مردم و در کنار نخل‌ها سپری می‌کند.

«شیش ساله ئی زن داره مادری می‌کنه برا نخلای سوخته. هر روز کارش همینه. می‌آد می‌شینه، باشون حرف می‌زنه، لباس تن‌شون می‌کنه، نازشون می‌کنه. سیلش کن عینی. نخلا جون گرفته‌ن بعدِ ئی‌همه سال. دارن سبز می‌شن. می‌بینی عینی؟»

(همان: ۶۳)

چنان که گفته شد با رفتن نَوال به دارالطلعه، باز هم تغییری در رفتار و شخصیت او ایجاد نمی‌شود. هورنای در مورد موانعی که در راه این تغییر و تحولات وجود دارد، می‌گوید: «شخص عصبی در هر موقعیتی و در هر وضعیتی که باشد، حالت‌ها، تمایلات و به طور کلی ساختار عصبیت را همراه خود دارد و آن را وارد آن وضعیت جدید می‌کند» (هورنای، ۱۳۹۹الف: ۱۵۷). نَوال نیز در موقعیت جدید کل ساختار عصبیتش را همراه خود دارد؛ یعنی در دارالطلعه نیز از عزلت‌گزینی به عنوان مهم‌ترین ابزار دفاعی برای فرونشاندن اضطرابش استفاده می‌کند.

از صفات و خصوصیات دیگر شخصیت عزلت‌گزین می‌توان به عدم تلاش و کوشش اشاره کرد. هورنای در این رابطه می‌گوید «در عزلت‌گزینی عصبی، شخص به طور کلی از تلاش و کوشش باز می‌ماند و زندگی‌اش را محدود می‌سازد» (هورنای، ۱۳۹۹ب: ۲۴۴). تحلیل و بررسی زندگی نَوال، ما را با این خصوصیت رفتاری‌اش بیشتر آشنا می‌کند:

«بشقاب‌های سرویس بلوری که خریده بود و روی میز خانهٔ مادرش جلوِ نوال چیده بود، بالا پریده و باز توی هم نشسته بودند. رسول خودش رفته بود از بازار سیروس اهواز خریده بودشان. خودش تنها. هر چه به نوال التماس کرده بود نیامده بود.»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۵۰)

بنابراین، افراد روان‌رنجوری همچون نَوال که برای کاهش اضطراب‌شان از عزلت‌گزینی استفاده می‌کنند، یکی از خصوصیات‌شان این است که دست از تلاش و کوشش برمی‌دارند و زندگی خود را محدود می‌کنند. در مورد نوال نیز شاهدیم که او بعد از آغاز جنگ و مرگ نزدیکانش، فقط نظاره‌گر جریان زندگی است.

۵-۳-۲. خود ایده‌آلی

از دیگر صفات شخصیت عزلت‌گزین می‌توان به احساس تفوق و برتری اشاره کرد. نَوال پس از مرگ شرهان در چند مورد خود را مادر تمام جان‌باختگان جنگ و یا مادر تمام نخل‌های سوخته معرفی می‌کند.

«می‌گفت مو مادر همهٔ ئی جنازه‌هام که ئی‌جا مُرده‌ن»

(همان: ۲۴)

هورنای راجع به این خصوصیت شخصیت‌های روان‌رنجور می‌گوید «تیپ عزلت‌طلب احتیاج به احساس «تفوق و برتری» دارد. این تیپ برای آنکه بتواند تنهایی را تحمل کند ناچار است که در خیال، خود را برجسته و ممتاز تصور کند» (هورنای، ۱۳۹۹ب: ۶۷). در واقع نَوال برای غلبه بر تنهایی با توسل به ویژگی منحصربه‌فردی همچون مادری و آن هم مادری مُردگان از احساس تفوق و برتری خود بر دیگران منتفع می‌شود.

«زنته که آوردم از خرمشهر، نشست پا ئی نخلا. از همون اول. گفت مادرشونم. مادر هر چی‌ام که تو جنگ مُرده»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۱۰۰)

هورنای در بسط و شرح این خصوصیت رفتاری نَوال؛ یعنی مادری مُردگان می‌گوید: «شخص عصبی در ذهنش مقداری صفات و فضایل ایده‌آل می‌سازد و خود را دارای آن صفات و فضایل تصور می‌کند. در واقع تصویری از خویش می‌سازد که به میزان زیادی با آن‌چه هست فاصله و تفاوت دارد» (هورنای، ۱۳۹۹الف: ۷۷).

۵-۳-۳. بلای «باید»[1]

هورنای همچنین دربارهٔ کلمهٔ «باید» که در گفتمان افراد روان‌رنجور آشکار می‌شود، می‌گوید: «کلمهٔ «باید» شلاقی است که با آن فرد روان‌رنجور، خویش را به طرف «خود ایده‌آلی» می‌راند و می‌کوشد تا به وسیلهٔ آن فاصلهٔ «خود واقعی»[2] و «خود ایده‌آلی»[3] را از بین ببرد» (هورنای، ۱۳۹۹الف: ۸۰).

«نمی تونم برگردم. باید بمونم سر خاک‌شون»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۲۴)

«باید بمانم» همان شلاقی است که نَوال به کمک آن، خود را به سمت خودِ ایده‌آلی‌اش؛ یعنی مادری مردگان می‌راند. در واقع او به دلیل روان‌رنجوری و اضطراب بنیادی که با آن دست به گریبان است، می‌کوشد با این ترفند فاصله‌اش را با خود ایده‌آلی‌اش کم‌تر کند.

۵-٤. تضاد اساسی[4]

همان طور که پیش از این اشاره شد، نبود بسترهای مناسب در دوران کودکی نوال سبب ایجاد تشویش و اضطراب در وجودش می‌شود و در پی آن اعتماد به نفس و هستهٔ وجودی‌اش سست و ضعیف می‌شود. نوال برای جبران این ضعف و فروخواباندن اضطراب و برقراری روابط با دیگران به تاکتیک‌های مهرطلبی، برتری‌طلبی و عزلت‌طلبی رو می‌آورد. اما «تضاد بین سه تمایل فوق، موجب تضعیف خود واقعی می‌شود و کودک را تبدیل به موجودی حقیر، عاجز، درمانده و فاقد اعتماد به نفسی محکم و قوی می‌کند» (هورنای، ۱۳۹۹ب: ۱۹). از این رو،

1. The tyranny of the “should”
2. Actual self
3. Idealized self
4. Basic conflict

مهم‌ترین عامل تضعیف اعتماد به نفس و ایجاد خود ایده‌آلی، وجود تضاد اساسی است. «تضاد اساسی وجود شخص را تجزیه می‌کند و مانع از یکپارچگی و وحدت روحی‌اش می‌شود. او را از داشتن یک شخصیت محکم محروم می‌سازد. بنابراین، شخص عصبی ناچار است فقدان یک شخصیت قوی و نیرومند روانی را با خیال‌پردازی و تصورات واهی جبران کند» (هورنای، ۱۳۹۹الف: ۸۳).

در شخصیت نَوال گرایش مسلطْ عزلت‌طلبی است که با شروع جنگ و از دست دادن تمام مردان خانواده‌اش و در پی ناکامی در پسرزایی تشدید می‌شود. علاوه بر این، میل به تسلیم و متکی شدن به دیگران نیز همچون واگذاری تمام امور زندگی به رسول که از ویژگی‌های مهرطلبی است در لایه‌هایی از شخصیت او قابل شناسایی است:

> «رسول بود که دو سال بعد بچه خواست. اسم انیس را خودش روی بچه گذاشت. تنها می رفت خرید. پول‌ها دست خودش بود. سفرها، گردش‌ها، مأموریت‌ها؛ همهٔ تصمیم‌ها را خودش می‌گرفت»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۵۲)

منتهی چون با عطش او به استقلال که از خصوصیات عزلت‌طلبی است تصادم پیدا می‌کند، نَوال آن را از قسمت آگاه ذهنش دور نگه می‌دارد. تمایلات برتری‌طلبانه نیز در تعامل نَوال با فرزندانش ظهور و بروز می‌یابد:

> «نَوال کوبید پس سر انیس. ولدالزنا مگه نگفتمت دیگه به کسی نگو ئی بچه پسره؟»

(مرعشی، ۱۳۹۹: ۷۱)

البته این نوع گرایش نیز سرکوب می‌شود. به عبارت دیگر، در شخصیت نَوال میل به عزلت‌طلبی در تضاد با دو میل دیگر؛ یعنی برتری‌طلبی و مهرطلبی قرار می‌گیرد که منجر به تضاد اساسی می‌شود. تضاد اساسی موجب می‌شود نَوال شخصیتی محکم، قوی و یکپارچه نداشته باشد و در مقابل مصائب و مشکلات زندگی تاب نیاورد و برای جبران این کاستی‌ها مجبور شود از سازوکار خود ایده‌آلی بهره ببرد و خود را «مادر تمام مردگان» معرفی کند. در

واقع او با خیال‌پردازی قصد دارد شخصیتی قوی خلق کند، اما این مسئله نیز بر شدت روان‌رنجوری‌اش می‌افزاید.

٤. بحث و نتیجه‌گیری

در رمان هَرَس نوشتهٔ نسیم مرعشی با سرگذشت زنی به اسم نَوال آشنا می‌شویم. او پس از آغاز جنگ و مرگ پسرش شَرهان تعادل روانی‌اش را از دست می‌دهد. مطابق نظریهٔ عصبیت هورنای، فروپاشی شخصیت روانی به یکباره رخ نمی‌دهد، بلکه زمینهٔ تربیتی- اجتماعی دارد که به تجربهٔ دورهٔ کودکی شخصیت بازمی‌گردد. در پژوهش حاضر تلاش ما بر این بود که نشان دهیم علت روان‌رنجوری شخصیت زن داستان چیست و این شخصیت در چهارچوب کدام یک از تیپ‌های روان‌رنجور قرار می‌گیرد.

تحلیل دوران کودکی نوال نشان می‌دهد عدم حضور و حمایت مادر، ورود نامادری به زندگی نَوَال و عدم توجه پدر به نیازهای اساسی او، مبدأ و منشأ شکل‌گیری اضطراب بنیادی در شخصیتش شده است. در این شرایط نوال برای حفظ و رهایی خویش از اضطراب بنیادی به سازوکار حرکت به دور از مردم متوسل می‌شود و تمام کوشش او از دوران کودکی تا بزرگسالی به دوری‌گزینی از مردم و برقراری کمترین ارتباط و تماس با دیگران اختصاص می‌یابد. این سازوکار به شکلی سطحی و ظاهری از اضطراب نَوال می‌کاهد، اما در گذر زمان بر بحران روانی او می‌افزاید.

شخصیت فرد، زمانی از تعادل برخوردار است که هر سه گرایش شخصیتی مهرطلبی، انزواطلبی و برتری‌طلبی به طور متوازن در وجود او شکل یافته باشد. بر این اساس، تفاوت عمده شخصیت سالم و روان‌رنجور در شدت تمایلات روان‌رنجورانه در افراد عصبی و نیز اجباری بودن آن‌هاست که موجب افزایش اضطراب فرد می‌شود و وی را از یافتن هرگونه راه‌حل رضایت‌بخش ناتوان می‌سازد. بنابراین، شدت و اجبار گرایش روان‌رنجور دوری از مردم در نوال، سبب می‌شود میان این گرایش و دو گرایش دیگر در شخصیت او ناهماهنگی و تعارض رخ دهد و گرایش‌های مهرطلبی و برتری‌طلبی به نفع گرایش انزواطلبی سرکوب شود.

شخصیت روان‌رنجور (نوال) به منظور غلبه بر تضاد اساسی به خود ایده‌آلی پناه می‌برد و در عالم خیال برای خود نقش مادری و حمایت‌گری برمی‌گزیند. او خود را مادر تمام مردگان

و حتی تمام نخل‌های سوخته می‌پندارد. خودِ ایده‌آل سبب می‌شود شخصیت نوال هر روز بیش از پیش از دنیای واقعیت و ازخود واقعی‌اش دور شود و در نهایت روان‌رنجوری به گونه‌ای عمیق بر شخصیتش استیلا یابد.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ گونه تعارض منافعی ندارند.

منابع

اسکویی، نرگس. (۱۳۹۹). تحلیل دیدگاه «نجات زمین توسط زنان» در رمان هَرَس با رویکرد بوم‌فمینیستی. نشریهٔ *زن در فرهنگ و هنر*، ۱۲(٤)، ٥٨٦-٥٦٧.

ایگلتون، تری .(۱۳۹۹). *پیش‌درآمدی بر نظریهٔ ادبی*. ترجمهٔ عباس مخبر. چاپ یازدهم. تهران: انتشارات مرکز.

بدیعی‌فرد، فاطمه و صادقی، مریم. (۱۳۹۹). بررسی پرخاشگری زنان در آثار جمال‌زاده و هدایت براساس نظریهٔ کارن هورنای. نشریهٔ *زن و فرهنگ*، ۱۱(٤۳)، ۳۳-٤۷.

بهنام‌فر، محمد و طلایی، زینب و شامیان سارو کلایی، اکبر. (۱۳۹۲). نقد روان‌شناختی دیگر *سیاوشی نمانده* بر مبنای نظریهٔ کارن هورنای. نشریهٔ *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، ۱۸(۲)، ۲۳-٤۲. 10.22059/jor.2013.52039

پاینده، حسین .(۱۳۹۹). *نظریه و نقد ادبی درسنامهٔ میان رشته‌ای*. جلد اول. چاپ سوم. تهران: انتشارات سمت.

حیدری، منیره و پارسایی، حسین و ضیایی، حسام. (۱۳۹۸). بررسی شخصیت‌پردازی زنان در رمان *هَرَس*. نشریهٔ *علمی زن و فرهنگ*، ۱۰(٤۰)، ٦۷-۸۰.

رضایی، محمدعلی و زیرک، ساره و آذر، امیراسماعیل. (۱۳۹۹). بازنمایی اضطراب شخصیتی براساس نظریهٔ کارن هورنای در رمان *جزیرهٔ سرگردانی* سیمین دانشور. *فصلنامهٔ جُستارنامهٔ ادبیات تطبیقی*، ٤(۱۲)، ۸۷-۱۱٥.

رضایی، محمدعلی و زیرک، ساره و آذر، امیراسماعیل. (۱۳۹۹). تحلیل روانکاوانهٔ شخصیت دو قهرمان زن و مرد در رمان *سووشون* بر مبنای نظریهٔ «عصبیت» کارن هورنای. دو *فصلنامهٔ پژوهش‌های بین رشته‌ای ادبی*، ۲(٤)، ۱۸۲-۲۱۰. 10.30465/lir.2020.33381.1215

شاکری، جلیل و بخشی، بهناز. (۱۳۹٤). تحلیل روانشناختی شخصیت‌های سه داستان *گدا*، *خاکسترنشین‌ها* و *آشغالدونی* غلامحسین ساعدی بر مبنای نظریهٔ کارن هورنای. *نشریهٔ متن‌پژوهی ادبی*، ۱۹(٦۳)، ٥٥-۸۸. 20.1001.1.22517138.1394.19.63.3.5

شاملو، سعید. (۱۳۹۰). *مکتب‌ها و نظریه‌ها در روان‌شناسی شخصیت*. چاپ دهم. تهران: انتشارات رشد.

شجاعت‌زاده، تهمینه و اسکویی، نرگس. (۱۳۹٦). تحلیل شخصیت محمود در رمان *انگار گفته بودی لیلی* براساس آرای کارن هورنای. *نشریهٔ پژوهش‌های نقد ادبی و سبک‌شناسی*، ۲۹ (۳)، ۱۱٥-۱۳۳.

شجاعت‌زاده، تهمینه، اسکویی، نرگس و مشفقی، آرش. (۱۳۹۹). نظریهٔ افتراق زنان و تحلیل آن در رمان *هَرَس* نوشتهٔ نسیم مرعشی. *نشریهٔ نقد و نظر ادبی*، ۵(۱)، ۱۲۳-۱۴۲. 10.22124/naqd.2020.12199.1623

شولتز، دوان پی. شولتز، سیدنی الن. (۱۴۰۰). *نظریه‌های شخصیت*. ترجمهٔ یحیی سیدمحمدی. چاپ چهل و پنجم. تهران: انتشارات ویرایش.

فروید، زیگموند. (۱۳۹۹). *کاربرد روان‌کاوی در نقد ادبی*. ترجمهٔ حسین پاینده. چاپ سوم. تهران: انتشارات مروارید.

فیست، جس. فیست، گریگوری جی. آن رابرتس، تامی. (۱۴۰۰). *نظریه‌های شخصیت*. ترجمهٔ یحیی سیدمحمدی. چاپ بیست و دوم. تهران: انتشارات روان.

مرعشی، نسیم. (۱۳۹۹). *هَرَس*. چاپ بیست و ششم. تهران: انتشارات چشمه.

میرعابدینی، حسن. (۱۳۸۷). *صد سال داستان‌نویسی ایران*. جلد سوم. چاپ پنجم. تهران: انتشارات چشمه.

ولک، رنه. وارن، آوستن. (۱۳۸۲). *نظریهٔ ادبیات*. ترجمهٔ ضیاء موحد و پرویز مهاجر. چاپ دوم. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.

هورنای، کارن. (۱۳۹۹الف). *تضادهای درونی ما*. ترجمهٔ محمدجعفر مصفا. چاپ بیست و هشتم. تهران: انتشارات بهجت.

_____. (۱۳۹۹ب). *عصبیت و رشد آدمی*. ترجمهٔ محمدجعفر مصفا. چاپ بیست و نهم. تهران: انتشارات بهجت.

_____. (۱۳۹۸). *شخصیت عصبی زمانهٔ ما*. ترجمهٔ محمدجعفر مصفا. چاپ چهاردهم. تهران: انتشارات بهجت.

Translated References to English

Badieifard, F. and Sadeghi, M. (2019). Investigating the aggression of women in the works of Jamalzadeh and Hedayat based on Karen Horney's theory. *Journal of Women and Culture*, 11(43): pp. 33-47. [In Persian]

Behnamfar, M. and Talai, Z. and Shamian Saro Kalaei, A. (2013). Siavashi's psychological critique is no longer based on Karen Horney's theory. *Journal of Reserch in Contemporary Word Literature*, 18(2): pp. 23-42. 10.22059/jor.2013.52039 [In Persian]

Eagleton, T. (2019). *An introduction to literary theory*. Translated by: Mokhbar, A. Edition 11. Tehran: Publications Center. [In Persian]

Feist, J. Feist, G, J. and Anne Roberts, T. (2021). *Theories of personality*. Translated by Yahya Seyed Mohammadi. Edition 22. Tehran: Rovan Publications. [In Persian]

Freud, S. (2019). *The use of psychoanalysis in literary criticism*. Translated by: Payandeh, H. Edition 3. Tehran: Morvarid Publications. [In Persian]

Heydari, M. and Parsaei, H. and Ziaei, H. (2018). Investigating the characterization of women in the novel Haras. *Scientific Journal of Women and Culture*, 10(40): pp. 67-80. [In Persian]

Horney, K. (2020 A). *Our inner conflicts*. Translated by: Mosaffa, M, J. Edition 28. Tehran: Behjat Publications. [In Persian]

_____. (2020 b). *Nervousness and human growth*. Translated by: Mosaffa, M, J. Edition 29. Tehran: Behjat Publications. [In Persian]

_____. (2018). *The nervous personality of our time*. Translated by: Mosffa, M, J. Edition 14. Tehran: Behjat Publications. [In Persian]

Marashi, N. (2019). *Pruning. (Haras)*. Edition 26. Tehran: Cheshmeh Publications. [In Persian]

Mir Abdini, H. (1387). *One hundred years of Iran's story writing*. The third volume. Edition 5. Tehran: Cheshmeh Publications. [In Persian]

Oskui, N. (2019). Analyzing the point of view of "saving the earth by women" in the novel Haras with an eco-feminist approach. *Journal of Women in Culture and Art*, (4), 586-567. [In Persian]

Payandeh, H. (2019). *Theory and literary criticism of the interdisciplinary textbook*. The first volume. Edition 3. Tehran: Samt Publications. [In Persian]

Rezaei, M, A. and Zirak, S. and Azar, A, I. (2019). Representation of personality anxiety based on Karen Horney's theory in the novel Wandering Island by Simin Daneshvar. *Comparative Literature Quarterly*, 4(12): pp. 87-115. [In Persian]

Rezaei, M, A. and Zirak, S. and Azar, A, I. (2019). Psychoanalytical analysis of the character of two male and female protagonists in the novel Sushon based on Karen Horney's "nervousness" theory. *Two Quarterly Journals of Literary Interdisciplinary Research*, 2(4): pp. 182-210. 10.30465/lir.2020.33381.1215 [In Persian]

Schultz, D, P. and Schultz, S, E. (2021). *Theories of personality*. Translated by Seyed Mohammadi. Y. Edition 45. Tehran: Ed. Publications. [In Persian]

Shakeri, J. and Bakhshi, B. (2015). Psychological analysis of the characters of Gholamhossein Saedi's three stories of Beggars, Ashgasterneshins and Ashgaldoni based on Karen Horney's theory. *Journal of Literary Text Research*, 19(63): pp. 55-88. 20.1001.1.22517138.1394.19.63.3.5 [In Persian]

Shamlou, S. (2011). *Schools and theories in personality psychology*. Edition 10. Tehran: Rushd Publications. [In Persian]

Shojatzadeh, T. and Skoui, N. (2017). Analysis of Mahmoud's character in the novel As if You Had Said Lily based on Karen Horney's opinion. *Literary Criticism and Stylistic Research Journal*, (3): pp. 115-133. [In Persian]

Shojatzadeh, T. and Oskoui, N. and Mushfaghi, A. (2019). The theory of women's differentiation and its analysis in the novel Haras written by Nasim Marashi. *Journal of Literary Criticism and Commentary*, 5(1): pp. 123-142. 10.22124/naqd.2020.12199.1623 [In Persian]

Wellek, R. Warren, A. (2003). *Theory of literature*. Translated by: Movahhed, Z. and Mohajer, P. Edition: 2 Tehran: Scientific and Cultural Publications. [In Persian]